



Labai retų lietuviškų vardų įvairovė emigrantų iš Lietuvos vardyne

Dalį XXI a. tėvų sieja vienas bruožas - rasti vaikui kuo retesnę ar iki šiol neduotą gražų vardą. Dėl to tėvai asmenvardžių ieško įvairiuose šaltiniuose, perima neįprastai skambančius kitų žmonių vardus.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ, Vilniaus universitetas

PASAULIOLIETUVIS.LT

Nauji vardai į Lietuvos vardyną ne tik atkeliauja iš kitų kalbų, bet ir yra kuriami iš bendrinių ar tikrinių žodžių. Vadindami vaikus tėvai sėkmingai pasitelkia lietuvių kalbos žodžių darybą: vardai gauna priesagas ar kitas galūnes, į naują vardą jungiami įvairūs tikrinės ir bendrinės leksikos elementai. Pasitaiko atveju, kai tikrąjį vardo pamatą ir jo motyvaciją žino vien tėvai, kūrybiškai išnaudoję lietuvių leksikos galimybes.

Dėl šių priežasčių Lietuvoje auga asmenvardžių įvairovė. Toks reiškinys būdingas ir kitoms šalims. Daugelyje valstybių naujų, jų kultūrai neįprastų vardų atsiranda ir dėl emigrantų, kurie vaikams renka savo tautai būdingus vardus. Ne išimtis yra ir į kitas šalis emigravę Lietuvos piliečiai: dalis jų vaikams duoda lietuviškus vardus, o kai kurie iš jų yra labai reti asmenvardžiai. Šie lietuviški vardai rodo kalbines išeivių nuostatas ir puoselėjamas tautines vertybes.

Taigi naujų lietuviškų vardų atsiranda Lietuvos piliečiams gimus ne tik Lietuvoje, bet ir emigracijoje. Jie liudija, kad yra nemažai išeivių iš Lietuvos, kurie myli lietuvių kalbą, jaučia jos grožį ir išnaudoja kalbos kūrybines galias. Dalis tokių

vardų sėkmingai pildo ir plečia mūsų tautinį vardyną, jais pavadinti galima ir daugiau vaikų. Dėl to toliau pasirinkta aptarti labai retus lietuviškus vardus, kuriuos tėvai davė keturiose didžiausios pastarųjų dešimtmečių emigracijos iš Lietuvos šalyse – Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje – gimusiems vaikams, kurie yra Lietuvos piliečiai[1].

Vardyno duomenys 2006 m. gauti tarpininkaujant Valstybinei lietuvių kalbos komisijai ir papildyti vėlesniais metais. Vardų statistika matoma svetainėje vardai.vlkk.lt. Iš šių asmenvardžių buvo atrinkti Jungtinėje Karalystėje[2], Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje 1991–2020 m. gimusių vaikų vardai. Aptariamasis laikotarpis pasirinktas atsižvelgiant į politinę situaciją: paskelbus Lietuvos nepriklausomybę atsivėrė sienos ir iš Lietuvos prasidėjo emigracija. Per pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį Lietuvos piliečių užsienyje gimė nedaug, jų matomai padaugėjo po 2006 m.[3], o šiuo metu gimsta antroji šios bangos emigrantų karta.

Toliau pristatomi labai reti lietuviški vardai, kuriais laikomi iš bendrinės, plg. *Saulė: saulė; Vėjas: vėjas*, ar tikrinės, plg. *Deimena: Deimena*, upė; *Vilnius: Vilnius*, miestas, leksikos atsiradę asmenvardžiai. Aptariami vienanariai, plg. *Daumantas, Upė*, ir iš kelių narių sudarytų, plg. *Marija Liepa, Ažuolas Jonas*, asmenvardžių dėmenys, juos skaičiuojant kartu su vienanariais vardais. Labai retais laikyti vardai, kuriuos 1991–2020 m. gavo vienas Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Norvegijoje ar Vokietijoje gimęs Lietuvos pilietis arba šiuo vardu pavadinta ne tik po vieną kartą minėtose valstybėse, bet ir bent vieną kartą Lietuvoje.

Lietuvių vardyną sudaro skirtingų tipų asmenvardžiai. Vieni jų yra iš dviejų dėmenų atsiradę dvikamieniai vardai, plg. *Rimvyda*, sudarytas iš kamienų *rim-* (: *rimti*) ir *vyd-* (: *iš-vyd-o*), *Vytautas*, sudarytas iš kamienų *vy(d)-* (: *iš-vyd-o*) ir *taut-* (: *tauta*), o kiti yra jų trumpiniai, plg. *Rima*, atsiradęs sutrumpėjus dvikamieniams vardams *Rimantė, Rimvyda* ar kt., *Vytas*, atsiradęs sutrumpėjus dvikamieniams vardams *Vytautas, Vytartas* ar kt. Kiti yra apeliatyviniai vardai, siejami su lietuvių kalbos žodžiais, plg. *Giedrė* (: *giedras, -a*), *Jaunius* (: *jaunas, -a*), galintys būti išplėsti įvairiomis priesagomis, plg. *Giedrūnė* (: *Giedra, Giedrė*), *Vytenis* (: *Vytas, Vytis*). Šių grupių vardais vadinta ir pagoniškoje Lietuvoje, o XX a. pradžioje, prasidėjus tautiniam atgimimui, šie vardai sugrįžo, vaikams vėl imta duoti savos kilmės vardus.

XX-XXI a. lietuviškų vardų inventorius iš dalies skyrėsi nuo pagonybės laikų vardyno. Apeliatyviniai vardai dažniausiai radosi iš teigiamos konotacijos leksikos, vardų pamatu tapo ir vietovardžiai. Nauji vardai pradėti kurti iš XX-XXI a. vartojamos apeliatyvinės ir tikrinės leksikos, o pastarųjų dešimtmečių vardų madas veikė praeities kultas (lietuvų dievų, kunigaikščių, didikų giminių vardai) bei noras vardais reikšti vertybines nuostatas[4].

Toliau aptariant vardų kilmę remtasi Kazimiero Kuzavinio, Bronio Savukyno „Lietuvių vardų kilmės žodynu“ (toliau - *Žodynu*), taip pat Zigmo Zinkevičiaus darbu „Lietuvių asmenvardžiai“ ir pačios autorės darbais. Nurodant vardų pamatą naudotasi *Lietuvių kalbos žodynu* (www.lkz.lt). Matyti, kad minėto vardų *Žodyno* leidimai iki šių dienų svarbūs duodant vaikams vardus: iki šiol šis leidinys laikomas patikimiausiu kvalifikuotai parengtu spausdintu leidiniu, kuriame tėvai gali rasti įvairios kilmės vardų, nors leidinyje ir trūksta dalies naujų dabartinių vaikų vardų. Šią spragą kompensuoja svetainė vardai.vlkk.lt, kur galima rasti aptartą daugelio vardų kilmę ir matyti dabartinius vardų davimo polinkius.

Dvikamienių vardų įvairovė

Emigrantų vardyne yra dvikamienių vardų, kurių kamienai kartojasi ir kituose iš pagonybės laikų perimtuose dvikamieniuose asmenvardžiuose, o jų kamienų deriniais, turinčiais kitus baigmenis, iki šiol dar nebuvo pavadinta vaikų. Toks yra iš *Žodyno* žinomas moters vardas *Geistarė*, sudarytas iš kamienų *geis-* (: *geistis*) ir *tar-* (: *tarti*). Kitus naujus dvikamienius asmenvardžius sudarė tėvai, dvikamienių vardų kamienus sujungę į naują asmenvardį. Tokie yra moterų vardai *Darmilė*, *Nermilė*, sudaryti iš pirmųjų kamienų *dar-* (: *daryti*), *ner-* (: *nertėti* „pykti“, plg. pr. *nertien* „pykti“) ir antrojo kamieno *mil-* (: *pa-mil-ti*), taip pat *Vaimantė*, sudarytas iš *vai-* (: išblukusios reikšmės kamienas) ir *mant-* (: tradiciškai siejamas su *manta*, *mantus* „sumanus“). Tokio paties pobūdžio su minėtu kamieniu *dar-* yra vyro vardas *Darminas*, turintis antrąjį kamieną *min-* (: *minti*, *minėti*).

Pastarųjų dešimtmečių išėivių iš Lietuvos vardyne yra dvikamienių vardų, kurių kamienų derinius turinčiais asmenvardžiais pavadinti kitos lyties atstovai. Taigi šalia Lietuvoje duoto vyro vardo *Irgintas* emigracijoje atsirado moters asmenvardis *Irginta*, sudarytas iš kamienų *ir-* (: *ir*) ir *gint-* (: *ginti*). Iš *Žodyno* buvo perimtas vyro vardas *Gostautas*, sudarytas iš kamienų *gos-* (: *gostis* „atsipeikėti“) ir *taut-* (: *tauta*), bei imtas vartoti šalia anksčiau Lietuvoje duoto moters vardo *Gostautė*.

Kiti emigracijoje duoti dvikamieniai vardai rodo tėvus sėkmingai išnaudojus lietuvių kalbos leksikos galūninės darybos galimybes. Šalia Lietuvoje duotų tuos pačius kamienų derinius turinčių moterų ir vyrų vardų emigrantai iš *Žodyno* perėmė moters vardą *Arginta*, sudarytą iš *ar-* (: išblukusios reikšmės kamienas) ir *gint-* (: *ginti*), vyro – *Mingailas*, sudarytą iš *min-* (: *minti*, *minėti*) ir *gail-* (: *gailas*, *-a* „smarkus, stiprus“).

Dar kiti dvikamieniai vardai su kitokiais baigmenimis žinomi iš *Žodyno*, o emigracijoje gyvenantys tėvai padarė naujus galūnių vedinius. Tokie yra antrojo kamieno *mil-* (: *pa-mil-ti*) moterų vardai su galūne *-a*, plg. *Eimila*, *Deimila*, *Domila*, kurių pirmieji kamienai yra *ei-* (: *eiti*) ir išblukusios reikšmės kamienai *dei-* ir *do-*. Taip pat berniukams duoti antrojo kamieno *vil-* (: *viltis*) vardai su galūne *-is*, plg. *Deivilis*, *Eivilis*, turintys tuos pačius pirmuosius kamienus *dei-* ir *ei-*, kaip anksčiau minėti moterų vardai.

Emigrantų vardyne atsirado ir ikikrikščioniškoje Lietuvoje nevertotus sudėtinius elementus turinčių dvikamienių asmenvardžių: tai – vardai, turintys iš dabartinės bendrinės ar tikrinės leksikos perimtus naujus dėmenis. Dažniausiai nauji kamienai yra pradiniai vardo elementai, o vardo pabaigoje kartojasi dažni įprastų vardų kamienai.

Vieni tokių yra dvikamieniai vardai su antruoju kamieniu *mant-* (: tradiciškai siejamas su *manta*, *mantus* „sumanus“), plg. *Artmantė*, *Brigimantė*, *Heimantas*, kurių pirmieji elementai perimti iš skolintos leksikos: tai – dėmenys *art-* (: *Arta*, *Artė*, *Artūrė*), *brig-* (: *Brigita*) ir *hei-* (: *Heinis*, *Heinius*, *Heinrichas*). Tokio paties pobūdžio yra vardas *Euvaldė*, sudarytas iš *eu-* (: *Eugenija*, *Europa* ar pan.) ir antrojo kamieno *vald-* (: *valdyti*), kuris kartojasi įprastuose dvikamieniuose varduose.

Antri vardai turi iš lietuvių leksikos perimtus pirmuosius dėmenis. Toks yra antrojo kamieno *min-* (: *minti*, *minėti*) vardas *Jausmina*, kurio pirmasis elementas yra *jaus-* (: *jausti*). Kita vertus, dalį naujų dvikamienių vardų elementų kilmės požiūriu galima vertinti dvejopai. Tokie yra vardai *Jusmina*, *Justautė*, kurių pradžios elementą *jus-*, *just-* galima sieti arba su *justi*, arba su skolintais vardais *Justė*, *Justina*, o antrieji jų kamienai *min-* (: *minti*, *minėti*), *taut-* (: *tauta*) paliudyti senuose dvikamieniuose varduose. Vardą *Raivaldė* taip pat galima aiškinti skirtingai: jo pirmasis kamienas *rai-* gali būti perimtas iš savų, plg. *Raitvilė*, *Raivydas*, arba iš skolintų vardų, plg. *Raimonda*, *Raimunda*, o antrasis kamienas

yra *vald-* (: *valdyti*).

Emigrantų vardyne yra ir iš dviejų naujų elementų sudarytų asmenvardžių. Tokie yra vardai su pabaigos elementu *mind-* (: *Minda, Mindė, Mindaugė*), plg. *Oksminda, Rasminda*, kurių pradžios elementai yra *oks-* (: *Oksana*), *ras-* (: *Rasa, rasa*). Gali būti, kad šie vardai atsirado tėvams jungiant savo pačių vardų elementus į vieną asmenvardį.

Taigi emigracijoje gimusiems Lietuvos piliečiams duodami skirtingos sandaros dvikamieniai vardai: vieni jų sudaryti iš pagonybės laikus menančių kamienu, o kiti turi naujų, iš dabartinės lietuvių leksikos įtrauktų elementų. Tai rodo, kad ir dabartinais laikais ne Lietuvoje gyvenančių žmonių šeimose sėkmingai kuriami nauji sudurtiniai vardai, o jų elementų reikšminiai ryšiai nėra svarbūs. Iš antrojo kamieno pozicijoje pasikartojančių elementų matyti, kad kuriant vardus svarbus jų skambesys.

Patogūs vartoti trumpiniai

Emigracijoje išeiviai iš Lietuvos savo vaikams davė ir labai retų iš trumpinių kilusių asmenvardžių, kuriais būtų galima pavadinti ir kitus vaikus. Dalį tokių vardų tėvai galėjo rasti *Žodyne*. Toks yra vardas *Mantrius*, atsiradęs sutrumpinus dvikamienį asmenvardį *Mantrimas* ir iki šiol neturintis kitų to paties kamieno atitikmenų oficialiajame Lietuvos vardyne. Antri vardai turi to paties kamieno atitikmenų priešingos lyties vardyne. Toks yra vardas *Gantė*, atsiradęs sutrumpėjus dvikamieniam vardui *Gantautė*, ir *Mindas*, atsiradęs iš dvikamienio vardo *Mindaugas*. Dar kiti vardai, plg. *Godė*, kuris atsirado sutrumpėjus dvikamieniam vardui su kamienu *god-* (plg. **God-tartė*), ir *Nyka*, atsiradęs sutrumpėjus dvikamieniam vardui *Nykantė*, turi kitas galūnes nei *Žodyne* minėti to paties kamieno vardai *Goda, Nykė*, iš kurių *Goda* dažnai duotas mergaitėms, o vardu *Nykė* iki šiol mergaičių nėra pavadinta.

Pasitaikė atveju, kai sutrumpinę dvikamienius asmenvardžius tėvai patys padarė trumpinių kilmės vardus. Tokiais galima laikyti vardą *Mangis*, siejamą su dvikamieniu asmenvardžiu *Mangaudas*, ir vardą *Normas*, siejamą su vardu *Normantas*. Kita vertus, matant dabartinių tėvų išradingumą vardą *Mangis* būtų galima sieti ir su japonų komiksų kultūra, plg. *manga*, o *Normą* laikyti moters asmenvardžio *Norma*, žinomo iš to paties pavadinimo operos, vyro vardo variantu.

Trumpinių kamienai dažnai gauna įvairias priesagas. Taip sudarytas iš *Žodyno*

perimtas priesagą *-otas* turintis vardas *Darotas*, atsiradęs iš vardo *Darius*, kurio vienas iš kilmės aiškinimų yra ryšys su kamieną *dar-* turinčiais dvikamieniais vardais, plg. *Darginas*. Vardo *Vytenius*, turinčio kitą galūnę nei *Žodyne* minėti šio pamato priesagos *-en-* vediniai (plg. *Vytenis*, *Vytenė*), pamatas – trumpiniai *Vytas*, *Vytis*, atsiradę sutrumpėjus dvikamieniams vardams *Vytautas*, *Vytartas*.

Tėvai kuria ir priesaginius trumpinių kilmės vardus. Toks yra jau minėtą kamieną *dar-* turintis vardas *Darintas* su priesaga *-intas*. Vardas *Mintėja* turi XXI a. dažną moterų vardų priesagą *-ėja*, pridėtą prie vardo *Mintė*, atsiradusio sutrumpėjus dvikamieniams vardams *Mintautė*, *Mintarė*. Priesagą *-etas* turi vardas *Noretas*, kurio pamatas – vardai *Noris*, *Norius* ar pan., atsiradę iš dvikamienių vardų su kamieniu *nor-*, plg. *Normantas*, *Vainoras*. Vardas *Nerūnė* yra su priesaga *-ūnė* padarytas iš vardų *Nera*, *Nerė*, kuriuos galima sieti ir dvikamieniais asmenvardžiais, plg. *Nermeda*.

Tėvai, vaikus vadindami nepriesaginiais trumpinių kilmės vardais, greičiausiai galvoja apie patogią jų vartoseną: šie vardai yra greitai ištariami, dažnai iš anksto neturi papildomo reikšminio atspalvio. Polinkis duoti trumpus vardus atspindi ir dabartines vardų madas. Priesagomis plečiami trumpinių kamienai rodo, kaip sėkmingai tėvai išnaudoja lietuvių kalbos priesagas, kurdami naujus asmenvardžius ir atnaujindami vardyną. Kita vertus, darydami priesaginius vardus iš dažnai reikšminio krūvio neturinčio elemento tėvai greičiausiai siekia apsaugoti vaikus nuo įvairių šnekamojoje kalboje vartojamų asmenvardžių, ne visada turinčių teigiamą atspalvį.

Tėvams gražūs lietuvių kalbos žodžiai

Iš Lietuvos išvykę emigrantai savo vaikams duoda labai retus vardus, kurių pamatas – bendriniai lietuvių kalbos žodžiai. Kai kurie tokių vardų yra perimti iš *Žodyno*, plg. *Jotvingis* (: *jotvingis*), kai kurie turi kitas galūnes nei įtrauktieji į *Žodyną*, plg. labai retus vyrų vardus *Ugnis* (: *ugnis*), *Viltis* (: *viltis*) šalia įprastų Lietuvos vardyno asmenvardžių *Ugnė*, *Ugnius*, *Viltė*.

Kiti tėvai kuria vardus, kurių pamatas – jiems patinkanti įvairios kilmės lietuvių kalbos leksika, plg. *Amarilė* (: *amarilis*), *Erela* (: *erelis*), *Lyrika* (: *lyrika*), *Sniegas* (: *sniegas*). Dar kiti iš lietuvių kalbos žodžių padaryti vardai turi priesagas. Tokie yra asmenvardžiai, turintys priesagas *-ėja*, plg. *Meilėja* (: *Meilė*, *meilė*), *-ilė*, plg. *Girilė* (: *giria*), *-nė*, plg. *Gusnė* (: *gusti*), taip pat priesaginis vardas *Lizdeika* (:

lizadas), duotas krivio, išaiškinusio Gedimino sapną, garbei. Dar kitų vardų pamatą galima sieti ir su lietuvių, ir su tikrine skolinta leksika. Tokie yra vardai su priesagomis *-etė*, plg. *Ainetė* (: *Ainė*, *ainis* ir *Aina*, suomių kilmės vardas), *-ilė*, plg. *Midilė* (: *midus* ir *Midas*, graikų kilmės vardas).

Kaip ir Lietuvoje, taip ir emigracijoje atsiranda iš vietovardžių kilusių labai retų vardų. Toks yra iš *Žodyno* perimtas vardas *Gausantė* (: *Gausantė*, upė), taip pat mergaitei duotas vardas *Naglė*^[5], padarytas iš paplitusio vyro vardo *Naglis* (: *Naglis*, kalnas). Kitus vietovardinius vardus sugalvojo tėvai, jie pavadino vaikus įvairių vietų vardais, plg. *Kaunas* (: *Kaunas*, miestas), *Tauragnas* (: *Tauragnas*, ežeras), *Vilnia* (: *Vilnius*, miestas; *Naujoji Vilnia*, Vilniaus miesto dalis).

Šios grupės vardai atsirado iš įvairios lietuvių kalbos leksikos: jų pamatas yra gyvosios ir negyvosios gamtos pavadinimai, patrauklias sąvokas reiškiantys žodžiai, vandenvardžiai ir gyvenamųjų vietų vardai. Jie rodo, kad į užsienį išvykusiems tėvams svarbi Lietuvos gamta, įvairios Lietuvos vietos, taip pat matomi jų vertinami dalykai.

Taigi emigrantų iš Lietuvos šeimos vaikams duoda toms pačioms grupėms priskiriamus vardus kaip ir Lietuvoje. Emigracijoje duoti lietuvių asmenvardžiai liudija didelę jų sandaros ir pamato įvairovę. Labai retų emigrantų vardų pamatu tampa įvairi tikrinė ir bendrinė lietuvių kalbos leksika, ją tėvai panaudoja labai kūrybiškai. Galima matyti, kad kuriant vardus sėkmingai jungiami įvairūs dėmenys, tikrinių ir bendrinių žodžių kamienai plečiami priesagomis, keičiamos vardų galūnės. Tai liudija, kad naujų lietuvių vardų kūrimas ir daryba emigracijoje yra gyvas ir dinamiškas reiškinys, o savos kilmės vardai yra svarbūs emigrantams, jais jie rodo savo teigiamas nuostatas lietuvių kalbos atžvilgiu ir tokiu būdu išlieka lietuviai.

Straipsnis parengtas pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos remiamą projektą „Lietuvos emigrantų vaikų vardai 1991-2020 m.“, 2022-2024, sutarties Nr. K-12/2022.

^[1] Reikia pridurti, kad ne visi iš Lietuvos į kitas šalis emigravusių tėvų vaikai turi Lietuvos pilietybę, nors save ir laiko lietuviais, moka lietuviškai, gali turėti lietuviams būdingus vardus ir kt. Šių vaikų vardai yra užsienio valstybių registruose ir nėra patekę į šį tyrimą.

^[2] Plačiau apie Jungtinėje Karalystėje gimusių Lietuvos piliečių vardus žr.

<https://pasauliolietuvis.lt/jungtineje-karalysteje-gimusių-lietuvos-respublikos-piliečių-vardai-ju-registravimo-dokumentuose-ivairove/>

[3] Remiantis emigrantų iš Lietuvos į Norvegiją atveju, žr. <https://pasauliolietuvis.lt/lietuviskumo-raiskos-ivairove-norvegijoje-gimusių-lietuvis-piliečių-vardyne/>

[4] Šie rezultatai gauti ištyrus 1991-2020 m. Didžiojoje Britanijoje gimusiems Lietuvos piliečiams duotus lietuviškus vardus. Jie pristatyti 2023 m. vasario mėn. Rygoje vykusioje Janio Endzelyno 130 metų jubiliejui skirtoje mokslo konferencijoje. Šiuo metu apie tai rengiama mokslo publikacija.

[5] Registruota vardo forma *Nagle*.